

Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon wileński)

Mirosław Jankowiak

Instytut Słowiański CzAN, Praga, Czechy
E-mail: mirek.jankowiak@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6212-1463>

Abstrakt. W artykule przedstawiono współczesne gwary białoruskie, funkcjonujące w południowo-wschodniej Litwie, tj. w rejonie wileńskim. Narzecza białoruskie tego obszaru były już tematem badań, ale jak dotąd nie dokonano szerszej charakterystyki pod względem struktury. Podstawę do analizy stanowią głównie badania własne autora, przeprowadzone w latach 2009–2019, nagrania udostępnione przez innych badaczy oraz *Słownik białoruskich gwar północno-zachodniej Białorusi i jej pogranicza*. W artykule została pokazana struktura samych gwar (wybrane cechy fonetyczne, morfologiczne, składniowe) oraz leksyka z elementami frazeologii a także sytuacja socjolingwistyczna na badanym obszarze.

Słowa kluczowe: dialektologia, gwary białoruskie na Litwie, słowiańsko-bałtyckie pogranicze językowe, kontakty językowe, zapożyczenia

Contemporary Belarusian Dialects in Lithuania (Vilnius Region)

Summary. The aim of the article is to present contemporary Belarusian dialects in south-eastern Lithuania (in the Vilnius region), which have been the subject of linguistic research but not comprehensive. The basis of the analysis is mainly the author's own materials, materials taped by other dialectologists and dictionary entitled *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*. The structure of these Belarusian dialects (selected features in phonetics, morphology, syntax, vocabulary and phraseology) as well as the sociolinguistic aspect of their use in a multilingual environment are demonstrated in this article.

The analysis of the collected material shows that the structure of Belarusian dialects in the study area is well-preserved. Belarusian dialectologists regard the Belarusian dialect in Vilnius Region as a south-western dialect, which should be described in detail. In the statement of interlocutors, one can note the phonetic, morphological and syntactic features typical for: the south-western dialect, the Central Belarusian subdialects, the Grodno-Baranavichy group of the south-western dialect and the two so-called dialectal zones: western and north-western. Local Belarusian dialects have been influenced by Baltic and Polish for hundreds of years and we can notice numerous borrowings from these and their dialects.

Keywords: dialectology, Belarusian dialects in Lithuania, Slavic-Baltic language borderland, language contacts, borrowings

Received: 11.06.2021. **Accepted:** 27.06.2021

Copyright © 2021 Mirosław Jankowiak. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Šiuolaikinės baltarusiškos tarmės Lietuvoje (Vilniaus regionas)

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos šiuolaikinės baltarusių kalbos tarmės, funkcionuojančios Pietryčių Lietuvos Vilniaus rajone. Šios tarmės iki šiol nebuvo kalbininkų kompleksinių tyrimų objektu. Tiriama medžiaga – garso įrašai, atlikti autoriaus keleto dialektologijos ekspedicijų metu XXI a. pradžioje, ir kitų tyrėjų įrašai. Pristatoma tarmių struktūra (pagrindinės fonetikos, morfologijos, sintaksės savybės), aprašoma leksika ir iš dalies frazeologija. Svarbus tyrimo aspektas – regiono daugiakalbė sociolingvistinė situacija. Paaiškėjo, kad šio regiono baltarusiškų tarmių struktūra gerai išsilaikiusi. Baltarusijos dialektologai priskiria Vilniaus rajono tarmės pietvakarių tarmių grupei, tačiau čia aptikta fonetikos, morfologijos, sintaksės ypatybių, būdingų pietryčių tarmėms, centrinėms tarmėms, pietvakarių Gardino ir Baranovičių tarmių grupei, taip pat dviejų dialektinių zonų (vakarų ir šiaurės vakarų) tarmėms. Šio regiono tarmėms šimtmečius darė įtaką lietuvių ir lenkų kalbos.

Reikšminiai žodžiai: dialektologija, baltarusiškos tarmės Lietuvoje, baltų ir slavų kalbų paribys, kalbų kontaktai, skoliniai.

1. Wprowadzenie

Prezentowany artykuł jest kolejnym z cyklu, traktujących o współczesnych gwarach białoruskich na Litwie. W poprzednich tekstach przybliżone zostały gwary w rej. święciańskim i ignalińskim, solecznickim oraz orańskim [Jankowiak 2016a; 2018b; 2020]. W niniejszej publikacji opisane zostaną gwary białoruskie rej. wileńskiego (tj. ich struktura — wybrane cechy fonetyczne, morfologiczne, składniowe oraz leksyka z elementami frazeologii, a także sytuacja socjolingwistyczna). Podstawę materiałową stanowią nagrania własne autora, zebrane w latach 2009–2019 (łącznie ok. 23 h), oraz udostępnione przez innych badaczy (A. Adamkowicz i L. Plyhaŭka z Wilna, z projektu TriMCo prof. Björna Wiemera oraz archiwum W. Czekmana w Instytucie Języka Litewskiego) — łącznie prawie 40 h.

Stan badań nad gwarami białoruskimi na Litwie został już szerzej opisany we wspomnianych powyżej artykułach autora i nie będzie tutaj omawiany. Warto natomiast wspomnieć kilka wybranych publikacji, jak teksty Joachima Karskiego [Карский 1962], Fiodara Klimczuka oraz Eleny Grinaveckienė [np. Климчук 1961; Гринавецкене 1972], Walerego Czekmana [m.in. Чекман 1972; Чэжман 1998], Mikoły Sawicza [Савіч 1992; 1994; 1997; Савіч 1990; 1991; 1998], Elżbiety Smułkowej [2002; 2016], Liliei Plyhaŭki [Плыгаўка 2009; 2015; Plygavka 2014], Aksany Erker [Эркеп 2015] i M. Jankowiaka [poza wyżej wymienionymi — Jankowiak 2016b; 2018a]. Ważnymi są również publikacje Wiery Astrejki, która analizowała cechy dialektalne i leksykę tzw. północno-zachodniej strefy dialektalnej, do której należy zaliczyć również omawiane gwary [np. Астрэйка 1998; 2010].

Z punktu widzenia rozwoju historycznego analizowane narzecza należą do dial. południowo-zachodniego, z kolei zgodnie ze współczesnym podziałem stanowią głównie przedłużenie gwar środkowobiałoruskich, które wykazują

szereg cech typowych dla dial. południowo-zachodniego, północno-wschodniego i kilka charakterystycznych tylko dla tychże gwar [ЛГ 1969, Капра № 75; Barszczewska, Jankowiak 2012, 230]. W porównaniu z innymi ugrupowaniami narzeczy białoruskich obszaru Litwy będą się odróżniały przede wszystkim od gwar rej. ignalińskiego i święciańskiego, a w stosunku do gwar rej. orańskiego tylko niektórymi cechami. Z kolei mowa osób białoruskojęzycznych rej. wileńskiego niewiele będzie się różniła od języka mieszkańców opisanego we wcześniejszym artykule rej. sołecznickiego.

2. Sytuacja socjolingwistyczna w rejonie wileńskim

Sytuacja językowa w badanych wsiach rej. wileńskiego jest stosunkowo jednolita. W przypadku najstarszego pokolenia możemy mówić zazwyczaj o dwujęzyczności białorusko-polskiej, przy czym dość szybko można określić, w których rodzinach językiem prymarnym jest polski, a w których gwara białoruska. Swój język codziennych kontaktów moi respondenci zazwyczaj nazywali „mową prostą”, należy jednak podkreślić, że pod tym terminem może ukrywać się polszczyzna wileńska, innym razem gwara białoruska. Problem z rozróżnieniem wynika w pewnej mierze z bliskości struktury obydwu kodów, szczególnie leksyki. Polszczyzna tego obszaru była już opisywana w licznych publikacjach [por. m.in. Nitsch 1925; Turska 1982; Czekmonas, Konickaja, Krupowies 1998; Geben 2010; Grek-Pabisowa 1999; Коницкая 1997; Rutkowska; Smułkowa 2002 i wiele in.].

W większości badanych wsi występuje polszczyzna wileńska oraz gwara białoruska, a rozmówcy posługują się obydwoma mowami:

*Kaliá nas tut bólie pa-pólsku i pa-próstu, no, alié adzin [adnaho] panimájem, i pólski, a litóŭski [to nie], maladzióš to panimáje – maladým náda ŭčýcca i tak, i tak, a starým užó nie náda [K 1929 Chrestówka]*¹.

Im bardziej na wschód, tym bardziej widoczny jest wyższy stopień zeslawizowania obszaru językowego, z kolei wraz z podążaniem na zachód wzrasta liczba osób i wsi litewskojęzycznych. W większości przypadków najstarsze pokolenie moich rozmówców nie zna języka litewskiego (zazwyczaj pamiętają kilka słów i zwrotów), pokolenie średnie i młode (zazwyczaj swobodnie posługujące się gwarą białoruską i polszczyzną wileńską) zna już język litewski:

[Wcześniejszy język litewski] *jak inastránajaja mówa, chto chaciéŭ, moh vyvučýć na uniwiersitétach, u škólie, my nie zvracáli ŭváhi, janá nie patrėbnajaja i nie karystájemsia práwie. Alié jajé vyvučácé trėba byló, ználi tak na stólka, a ciapiér trėba vyvučýć litóŭskuju na chadú, jak da prácy [M 1955 Świrany]*;

¹ Użyte przy cytatach skróty oznaczają kolejno: M / K = mężczyzna / kobieta, 1939 — rok urodzenia, Chrestówka — miejsce obecnego zamieszkania.

I pa-prastómu, tól'ki pa-litóŭsku nie havarú, tólki prašáú i áciu, a tak to nic [K 1934 Halina];

Unúčka to pa-litóŭsku, a jak da nas pryjédzie to užó pa-próstu z námi nie havóra [K 1929 Chrestóŭka].

Niewątpliwie wyższy prestiż ma polszczyzna niż narzecza białoruskie, co jest zauważalne w licznych sytuacjach komunikatywnych — w domu czy z sąsiadką rozmawia się często po białorusku, ale z kierowcą autobusu jadącego do Wilna czy obcym człowiekiem już po polsku.

Pólski sámy lépiej padabájecca, vieš, jak užó razhavaryvaješ, sámyš lépiej pólski. Niéjak kulturniéjšy, a éty prasty to panimámjem rúski [K 1929 Chrestóŭka].

Dostrzegalna jest tendencja do przechodzenia z gwary białoruskiej (starsze pokolenie) do języka polskiego (średnie i młodsze pokolenie):

Stárše po-próstému, a mlóde už po-pólsku [K 1934 Ławaryszki];

Majé bački havaryli tólki pa-próstu [K 1939 Słoboda].

Wszyscy moi rozmówcy z rej. wileńskiego są katolikami i uczęszczają do kościoła katolickiego, wybierając zazwyczaj msze w języku polskim a nie litewskim. Z księdzem zazwyczaj rozmawia się po polsku, ale duchowni często znają lub co najmniej rozumieją gwarę białoruską:

Havórym [z księdzem] pa-próstu, i jon prósty čalaviék, z Pardómina, pa-próstu i jon havóra [K 1931 Mościszki].

3. Charakterystyka gwar białoruskich rejonu wileńskiego

Poniżej zostaną omówione wybrane cechy fonetyczne, morfologiczne i składniowe, a także leksyka i elementy frazeologii, które są typowe dla gwar białoruskich rejonu wileńskiego i ukazują podobieństwa i różnice względem białoruskiego języka literackiego, dialektów białoruskich w granicach Białorusi oraz gwar białoruskich funkcjonujących w pozostałych rejonach Litwy.

3.1. Akcent

Akcent gwar białoruskich rej. wileńskiego jest typowy dla białoruskiego języka literackiego i / lub dialektu południowo-zachodniego, np. *dalióka, havóryć, prasty, starénki* i in. Nieliczne odstępstwa od tej zasady należy łączyć z wpływem języka polskiego (np. cytaty, moment przełączania kodu z / na język polski), rosyjskim (cytaty, moment opowiadania np. o kwestiach urzędowych), ewentualnie z indywidualnym charakterem mowy respondentów (tj. na poziomie idiolektalnym).

3.2. Wybrane cechy fonetyczne

Jak w przypadku innych rejonów, tak i tutaj możemy wyliczyć szereg cech ogólnobiałoruskich, jak wymowa dźwięcznego, frykatywnego [h] (np. *hórad*), wymowa niezgłoskotwórczego, tzw. krótkiego [ũ] (*čytáũ, vouk*), twarda wymowa [r]: (*rédka*), czy tzw. *dziekanie* i *ciekanie* (*dzień, cień*). Z innych cech fonetycznych można wymienić m.in.:

- akanie niedysymilatywne (np. *vadá*), charakterystyczne dla białoruskiego języka literackiego oraz dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich [por. ДАБМ 1963: Капра № 1]: *U nas šeść haktáry byló* [K 1934 Halina];
- tzw. akanie mocne, typowe dla białoruskiego języka literackiego i większości narzeczy na obszarze współczesnej Białorusi (np. *pšanica*): [W kołchozie] *vyráščyvali roš, žyta, pšanicu i aharódnik pómnju* [K 1943 Świrany];
- akanie niepełne, typowe dla grupy grodzieńsko-baranowickiej dialektu południowo-zachodniego, najlepiej zauważalne w wygłosie po sylabie akcentowanej (np. *dziaviátoho*) [por. ДАБМ 1963: Капра № 14]: *Jahó bácko tóže Źiáũšy za sýna* [K 1931 Mościszki];
- jkanie niedysymilatywne (tj. wymowa typu: *siastrá*), występuje ono w dialekcie południowo-zachodnim i gwarach środkowobiałoruskich [por. ДАБМ 1963: Капра № 4]: *Kartófliu kapác, snapy viazác* [K 1934 Halina];
- występowanie wybuchowego [g], przede wszystkim w zapożyczeniach z języka polskiego i przejętych za polskim pośrednictwem (np. *gának, gont*): *Ja viazlá na bazár dvanásćie kił hétaho tvarógu pradavác* [K 1934 Halina]; *Tólki zagárak pryniasié na rukú* [K 1924 Mickuny];
- rzadkie występowanie protetycznego [h] na początku słowa (*hóziaro*), które jest typowe dla grodzieńsko-baranowickiej grupy dialektu południowo-zachodniego [Barszczewska, Jankowiak, 2021, 135], np.: [...] *mieũ kaniá, mieũ karóvu, mieũ cialiéj, haviéčku mieũ* [M 1955 Świrany], *Tam byłá húllica, cháta pry chácie* [K 1922 Andrejewa];
- twarda wymowa spółgłosek przed [e], typu: *škarpétki, hazéta*, typowa dla tzw. zachodniej strefy dialektalnej i tożsama z językiem polskim [Barszczewska, Jankowiak 2012, 127]: *Ja ad dvanásta hadóũ prála Źžé, nítki viazála, škarpétki viazála* [K 1939 Słoboda];
- realizacja połączenia spółgłosek *čn* jako [čn] (np. *smáčny, sóniočny*), typowa dla zachodniej strefy dialektalnej i tożsama z językiem polskim wobec wschodniobiałoruskiego połączenia [šn], [...] *i chliep piakli, i jakí smáčny byũ* [K 1934 Halina].

3.3. Wybrane cechy morfologiczne

Spośród szeregu cech morfologicznych można wyliczyć formy typowe przede wszystkim dla dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich, a także zgodne z białoruskim językiem literackim. Poniżej prezentuję kilka wybranych:

- końcówka *-och* w miejscowniku lp. rzeczowników r.m.: *Janá bylá ů chadakóch* [K 1922 Andrejewa]. Jest ona typowa dla dialektu południowo-zachodniego oraz części gwar środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Kapra № 105];
- występowanie końcówki *-o* w rzeczownikach lp., oznaczających istoty młode, typowej dla gwar środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Kapra № 84]: *Pa piciersku żyli* [rodzice], *dva haktary ziamli, karóvu miéli, parasió, kúry* [K 1924 Mickuny];
- forma zaimka wskazującego *heny*, charakterystyczna dla strefy północno-zachodniej [ДАБМ 1963, Kapra № 186]: *Von tam na hényj chácie byló prybíta* [tablica o B. Taraszkiewiczzu] [M 1955 Świrany]; *Vo, ja héných to ja nie znáju* [mieszkańców] [K 1929 Chrestówka]. Występuje paralelnie z *héty*;
- Formy czasownika 3 os. lp. czasu teraźniejszego i czasu przyszłego II koniugacji z nieakcentowaną końcówką typu: *róbia, havóra*, np.: *Chto jak umiéje, tak i havóryć, jon* [ksiądz] *usiák havóra* [K 1934 Halina]; *Niéjkuju mačálku tam zróbia z krachmálu i jadžiom, niékiedy pasólia* [K 1931 Mościszki]. Jest to kontaminowana cecha występująca tylko w gwarach środkowobiałoruskich [ДАБМ 1963, Kapra № 153];
- Dość częste występowanie końcówki *-é* czasu teraźniejszego i przyszłego czasowników I koniugacji w 3 os. lp., typu: *znájeć, jédzieć: Jak padjeżdżájeć aútóbus i výjduć bielarusy* [M 1955 Świrany], *Na čárku tarkújeć, várać, kap żywót abmanúć* [M 1935 Pietruliszki]. Zgodnie z atlasem dialektologicznym formy takie (typowe dla dialektu północno-wschodniego) powinny występować raczej na północ od rzeki Wilii, ale były przeze mnie notowane stosunkowo często w rej. wileńskim a sporadycznie nawet w rej. solecznickim [ДАБМ 1963, Kapra № 148];
- postać czasownika *żyć* w 3 os. lp. czasu teraźn. (*żyje*), tożsama z językiem polskim, występująca dość powszechnie w gwarach białoruskich na Litwie: *A tut ksionc żyje na hétaj klebánii* [K 1934 Halina], *Tam siamjá żyje ů hétaj chácie* [K 1943 Świrany]. W zebranych materiale postać czasownika z jotą spotyka się także w innych formach czasownika, np. 3 os lm.: *żyjuć* zamiast *żywúć*;
- częste występowanie partykuły zwrotnej *się* w postaci tożsamej z językiem polskim [*sie*] zamiast białoruskiego [*sia*]: *Čahó śmieješie* [K 1934 Halina].

3.4. Wybrane cechy składniowe

Składnia analizowanych gwar białoruskich rejonu wileńskiego w większości jest zgodna z normą białoruskiego języka literackiego oraz dialektu południowo-zachodniego. Poniżej wymieniam kilka wybranych cech składniowych:

- powszechne występowanie imiesłowów na *-všy* w gwarach białoruskich na Litwie, Łotwie a po białoruskiej stronie granicy głównie przy granicy z tymi państwami [ДАБМ 1963, Капра № 205; Jankowiak 2009, 154–156]: *Ciótka pamióršy, a majú mátká tut astáušysia* [K 1934 Halina]; *Kališci byŭ zapisáušy na ksiónšce, a ciapiér nie máju* [swoich wierszy] [M 1955 Świrany];
- formy typu *pásviéc karóvy* (charakterystyczne dla dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich) oraz *pásviéc karóu* (typowe dla dialektu północno-wschodniego i sporadycznie występujące na całym obszarze Białorusi) [ДАБМ 1963, Карты № 209, 210]. W rej. wileńskim notowałem obydwie formy: *Jon karóvy pásviŭ, byŭ taki Brónas* [M 1934 Ławaryszki]; *U kalchózie žančyny pásvili karóu* [M 1955 Świrany];
- Konstrukcje z przyimkiem, oznaczającym ruch w stronę osoby. W gwarach białoruskich rej. wileńskiego dominuje konstrukcja z przyimkiem *da* (typowa dla zachodniej strefy dialektalnej i tożsama z językiem polskim): *Svádźba pryjaždźaje da maladój* [K 1922 Andrejewa]. O wiele rzadziej występuje konstrukcja z przyimkiem *k*, typowa dla wschodniej strefy dialektalnej, typu: *pajšóu k bácku* [ДАБМ 1963, Капра № 217];
- użycie liczebników 2, 3 i 4 z mianownikiem lm. rzeczowników (*dva / try / čatýry syny*), typowe dla białoruskiego języka literackiego oraz większości gwar białoruskich obszaru Białorusi: *U Pólšcy byli try siastry i dva braty* [K 1929 Chrestówka];
- występowanie konstrukcji *pajści pa jáhady* i *pajści ŭ hrybý*, w wyrażeniach określających ruch w celu zebrania płodów leśnych, z których pierwsza jest typowa przede wszystkim dla zachodniej strefy dialektalnej (i tożsama z językiem polskim), a druga dla większości gwar białoruskich obszaru Białorusi (z wyłączeniem grupy grodzieńsko-baranowickiej i Polesia wschodniego, gdzie była notowana przez dialektologów rzadko) [ДАБМ 1963, Капра № 215]: *Janý pajšli ŭ hrybý* [K 1931 Mościszki], *Pa jáhady chadzili, pa hrybý chadzili, u Viliéjku, u Viliniu nasili* [sprzedawać] [K 1924 Mickuny].

3.5. *Leksyka*²

Słownictwo analizowanych gwar białoruskich charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem i nierzadko funkcjonowaniem kilku leksemów określających ten sam desygnat, a pochodzących z różnych języków i dialektów — białoruskiego, litewskiego czy polskiego. Narzecza białoruskie, funkcjonujące w rejonie wileńskim, wchodzą przede wszystkim w kontakt z językiem polskim i litewskim oraz ich dialektami. Setki lat koegzystencji obok siebie osób litewsko-, polsko- i białoruskojęzycznych pozostawiło znaczący ślad w zasobie leksykalnym analizowanych narzeczy. Największy odsetek zapożyczeń stanowią polonizmy, nieco mniej jest bałtyzmów (głównie lituanizmy), a niewiele rusycyzmów³.

3.5.1. *Polonizmy*

Spośród polonizmów można wyliczyć leksemy odnoszące się do:

- meteorologii, np. *gviázda* ‘gwiazda’ < pol. *gwiazda*, *poviétše* ‘powietrze’ < pol. *powietrze*, *slónca* ‘słońce’ < pol. *słońce*;
- ukształtowania terenu, np. *lónka* ‘łąka’ < pol. *łąka*, *vyžyniá* ‘wyżyna’ < pol. *wyżyna*, *žéka* ‘rzeka’ < pol. *rzeka*;
- zakresu czasu oraz do liczebników, w szczególności liczby od 11 do 19: *čvártak* ‘czwartek’ < pol. *czwartek*, *čvártý* ‘czwarty’ < pol. *czwarty*, *dvanásćie* ‘dwanaście’ < pol. *dwanaście*, *dziś* ‘dziś, dzisiaj’ < pol. *dziś*, *dzisiaj*, *juš* ‘już’ < pol. *już*, *kviécień* ‘kwiecień’ < pol. *kwiecień*;
- do świata roślin, np. *jódla* ‘jodła’ < pol. *jodła*, *kankól* ‘kąkol’ < pol. *kąkol*, *paziómki* ‘poziomki’ < pol. *poziomki*;
- do świata zwierząt, np. *bacián* ‘bocian’ < pol. *bocian*, *białtkó* ‘białko jajka kury’ < pol. *białko*, *jénčyc* ‘jęczeć, skomleć: o psie’ < pol. *jęczeć*, *osiólek* ‘osiołek’ < pol. *osiołek*;
- kręgu tematycznego „gospodarka wiejska”: *dziálka* ‘działka’ < pol. *działka*, *majóntak* ‘majątek ziemski’ < pol. *majątek*, *parceliavác* ‘parcelować, rozdzielać ziemię’ < pol. *parcelować*, *apcéngi* ‘obcegi’ < pol. *obcegi*, *kuliéjka* ‘kolejka do wypasu bydła’ < pol. *kolejka*, *méndal* ‘niewielkie ułożenie snopów na polu’ < pol. *mendel* ‘mendel, 15 sztuk’;
- do kręgu tematycznego „człowiek”, np. *gžéčny* ‘grzeczny’ < pol. *grzeczny*, *piéhi* ‘piegi’ < pol. *piegi*, *zomb* ‘ząb’ < pol. *ząb*, *gorónčka* ‘gorączka’ < pol. *gorączka*; *gospósia* ‘gospośia, pomoc domowa’ < pol. *gospośia*,

² Słownictwo gwar białoruskich na Litwie zostało szczegółowo omówione w monografii autora pt. *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* [w druku].

³ Przy analizie zapożyczeń uwzględniłem bezpośredniego dawcę zapożyczenia (tj. z języków litewskiego, polskiego i rosyjskiego) oraz wykorzystałem słowniki etymologiczne języka białoruskiego oraz litewskiego [LKZ; LKŽD; SEJL 2007; CB 1982; ЭСБМ 1978 - ; SEJP 2005]. Wymienione leksemy pochodzą z materiałów własnych autora oraz słownika [CПЗБ 1979–1986].

- sóltys* ‘sołtys’ < pol. *sołtys*, *bábcia* ‘babcia’ < pol. *babcia*, *cúrka* ‘córka’ < pol. *córka*, *kabiéta* ‘kobieta’ < pol. *kobieta*;
- kręgu tematycznego „warunki życia”: *kóldra* ‘kołdra’ < pol. *koldra*, *kšésło* ‘krzesło’ < pol. *krzesło*, *strych* ‘strych’ < pol. *strych*, *želiázka* ‘żelazko’ < pol. *żelazko*, *kúrník* ‘kurnik’ < pol. *kurnik*, *bializna* ‘bielizna’ < pol. *bielizna*, *májtki* ‘majtki’ < pol. *majtki*, *róvar* ‘rower’ < pol. *rower* i in.;
  - do kategorii „kultura ludowa i duchowa”: *gavénda* ‘gawęda’ < pol. *gawęda*, *ksióńzka* ‘książka; modlitewnik’ < pol. *książka* ‘książka’, *vaséle* ‘wesele’ < pol. *wesele*, *cméntaž* ‘cmentarz’ < pol. *cmentarz*, *koliénda* ‘kołęda’ < pol. *kołęda*;
  - do grupy tematycznej „państwo, administracja, gospodarka, edukacja, miasto”: *čoľg* ‘czołg’ < pol. *czołg*, *dziesiáncina* ‘dziesięcina, rodzaj podatku płaconego na rzecz Kościoła katolickiego’ < pol. *dziesięcina*, *handliavác* ‘handlować’ < pol. *handlować*, *povstánia* ‘powstanie zbrojne’ < pol. *powstanie*, *spuǔdziélnia* ‘spółdzielnia mleczarska’ < pol. *spółdzielnia*, *wakácje* ‘wakacje’ < pol. *wakacje* i in.

Poza wyżej wymienionymi wydzieliłem jeszcze wiele wyrazów jako pozostałą leksykę, poniżej wymieniam te o największej częstotliwości używania: *bárdzo* ‘bardzo’ < pol. *bardzo*, *brýdka* ‘brzydko’ < pol. *brzydko*, *ciónglie* ‘ciągle, wciąż’ < pol. *ciągle*, *czy* ‘czy’ < pol. *czy*, *dziénkóvac* ‘dziękować’ < pol. *dziękować*, *jakoś* ‘jakoś’ < pol. *jakoś*, *juž* ‘już’ < pol. *już*, *ládnie* ‘ładnie’ < pol. *ładnie*, *préntko* ‘prędko’ < pol. *prędko*, *tež* ‘też’ < pol. *też*, *tšéba* ‘trzeba’ < pol. *trzeba*, *týľko* ‘tylko’ < pol. *tylko* i wiele innych.

Jak widać z przytoczonych powyżej leksemów nie wszystkie zostały adaptowane do białoruskiej fonetyki — w wielu z nich nie notujemy np. akania typowego dla białoruszczyzny (np. *koliénda*), niezgłoskotwórczego /ǔ/ (np. *povstánia*) czy wschodniosłowiańskiej realizacji dawnych nosówek (np. *dziénkóvac*).

3.5.2. Bałtyzmy

Drugą grupę pod względem liczby zapożyczeń stanowią bałtyzmy. Wśród nich sporo możemy znaleźć wyrazów odnoszących się:

- do meteorologii i warunków pogodowych oraz ukształtowania terenu, np.: *apsnigany* ‘pokryty śniegiem’ < lit. *apsnigti* ‘pokryć śniegiem’; łot. *apsnigt* ‘ośnieżyć, pokryć się śniegiem’; *rójsta* ‘zarośnięte bagno, zazwyczaj w lesie; podmokłe miejsce w lesie nisko położone’ < lit. *raĩstas* ‘ts.’;
- do świata roślin: *gírša* ‘stokłosa’ < lit. *dĩrsė*, *gĩrsė* ‘ts.’, *lapšúk* ‘koźlarz, babka’ < lit. *lepšiuukas* ‘ts.’, *staībún* ‘łodyga kwiatów na roślinach; łodyga’ < lit. *stiuobas* ‘łodyga’.

- do świata zwierząt: *gīl* ‘odmiana gza’ < lit. *gylys* ‘ts.’, *vijun* ‘piskorz: rodzaj ryby’ < lit. *vijūnas* ‘ts.’, *aškīr* ‘zawołanie, którym odgania się owce’ < lit. *aškīr* ‘ts.’, *balnà* ‘zwierzę hodowlane z białą sierścią’ < lit. *balnà*, *baltà* ‘biała’, łot. *balta* ‘biała’, łot. *baltspalvains* ‘ts.’, *gūšta* ‘gniazdo, dołki, gdzie kąpią się kury’ < lit. *gūžtā* ‘gniazdo’, *parsiūk* ‘wieprz’ < lit. *paršiukas* ‘ts.’ i in.;
- do gospodarki wiejskiej: *bužálna* ‘bijak przy cepie’ < lit. *búožė* ‘głó-wka, bijak cepa’, łot. *boze* ‘kij, pałka, laska’, *póšar* ‘karma dla zwierząt hodowlanych’ < lit. *pāšaras* ‘karma, pasza’, *buč* ‘sprzęt wędkarski zro-biony z łoży lub nitki wicianej i obręczy’ < lit. *būčius* ‘więcierz’, łot. *bucis* ‘zawinięte gniazdo’;
- do człowieka (np. charakteryzujących wygląd i cechy): *viápla* ‘dureń, głupek’ < lit. *vėpla* ‘ts.’, *baltúšnik* ‘garbarz’ < por. pol. *bołtusznik* ‘ts.’ < lit. *baltušninkas* ‘ts.’;
- do warunków życia: *svíran* ‘spichlerz’ < lit. *sviřnas* ‘ts.’, *sviršniá* ‘waga u studni’ < lit. *svirsnis* ‘żuraw studzienny’, *ciapukí* ‘wiązane lub szyte z materiału kaptcie’ < lit. *čėpukai* ‘ts.’, *klúmpi* ‘drewniaki: typ obuwia’ < lit. *klumpės* ‘ts.’, łot. *klumpas* ‘ts.’, *šaršátka* ‘wielka igła do szycia gru-bymi niemi’ < lit. *šaršė* ‘ts.’, *atósa* ‘odciągi przy osi wozu’ lit. *atāsaja* ‘ts.’, *kindziūk* ‘tradycyjna, dojrzewająca litewska wędlina’, *kúbiel* ‘na-czynie do przechowywania słoniny, mąki i in.’ < lit. *kūbilas* ‘ts.’, łot. *kubilas* ‘ts.’, *palánga* ‘nazwa chleba’ < lit. *duona Palanga* ‘chleb Pa-langa’, czy *skviarstuný* ‘świeże mięso; zaproszenie na mięso po zabiciu prosiaka’ < lit. *skerstūvės* ‘ts.’.
- do kultury ludowej i duchowej: *brazguný* oraz *brizgiél* ‘ozdoby, które wieszano koniom w czasie drogi na święta czy na ślub’ < lit. *brazgūnai* ‘ts.’ / *brazgūliai* ‘ts.’, czy *valóūnik* ‘wielkanocny włóczębnik’ < lit. *la-láuninkas* ‘ts.’.

3.5.3. Rusycyzmy

Wśród rusycyzmów na uwagę zasługuje słownictwo

- związane z gospodarką wiejską, przede wszystkim leksemy odno-szące się do gospodarki kolektywnej i funkcjonowania kołchozów i sowchozów, np.: *adnaličnik* ‘indywidualny gospodarz rolny’ < ros. *единоличник*, *kalchóz* ‘kołchoz’ < ros. *колхоз*, *raskuláčyvač* ‘rozku-łaczyć, pozbawić posiadacza ziemskiego ziemi i posiadłości’ < ros. *раскулачивать*, *trúdadzién* ‘dzień przepracowany w kołchozie’ < ros. *трудодень*, *učiótčik* ‘rachmistrz, osoba licząca w kołchozie przepraco-wane dni’ < ros. *учетчик*.
- odnoszące się do człowieka (jego wyglądu, wykonywanej profesji czy pełnionej funkcji): *bryhadzír* brygadier w kołchozie lub sowchozie’ <

ros. *бригадир, партно́й* ‘krawiec’ < ros. *портной, саўхóзник* ‘pracownik sowchozu’ < ros. *совхозник*.

- związane z administracją i państwem: *dziénhi* ‘pieniądze’ < ros. *деньги*, *pierastrójká* ‘pieriestrojka, przebudowa’ < ros. *перестройка*, *vlaść* ‘władza’ < ros. *власть*.

Pozostałe kręgi tematyczne nie są tak licznie reprezentowane i wyekscerpowałem po kilka wyrazów, np. odnoszących się do czasu: *vrémja* ‘czas’ < ros. *время*; świata zwierząt: *platvá* ‘płatka: gatunek ryby’ < ros. *плотва*; warunków życia: *padniótká* ‘zelówka w butach’ < ros. *подмётка*; kultury ludowej i duchowej: *kladbišča* ‘cmentarz’ < ros. *кладбище*. Możemy ponadto wydzielić leksykę ogólną pochodzenia rosyjskiego, jak np.: *abiezácieľna* ‘obowiązkowo’ < ros. *обязательно*, *baľšynstvó* ‘większość’ < ros. *большинство*, *jerundá* ‘głupstwo’ < ros. *ерунда*, *krasíva* ‘ładnie, prawidłowo’ < ros. *красиво*, *panimác* ‘rozumieć’ < ros. *понимать* i in. Podobnie jak w przypadku polonizmów, stopień adaptacji (głównie fonetycznej) rusycyzmów jest różny, należy jednak podkreślić, że w dużej mierze zależny jest od specyfiki konkretnego rozmowcy oraz podejmowanej tematyki rozmowy.

3.6. Elementy frazeologii

Frazeologia nie była odrębnym tematem badawczym podczas ekspedycji dialektologicznych i w odróżnieniu od fonetyki czy morfologii o wiele trudniej było pozyskać materiał. Zaprezentowane poniżej nieliczne przykłady w większości pochodzą z wypowiedzi nie wywołanych przez badacza konkretnym pytaniem:

1. *Čort viédaje* ‘cholera wie’: *Čort tam jahó viédaje, usió byló smáčno / Čort ich viédaje, jak zamaũliáli at róży* [K 1931 Mościszki];
2. *Zadziráć nos* ‘zadzierać nosa, być zarozumiałym’: *A takája, maladája pacánka to užó nos zadziráje* [K 1931 Mościszki];
3. *Boh vie* ‘Bóg jeden wie’: *My ža nie praróki, Boh jahó vie* [K 1931 Mościszki];
4. *Starý piarún* ‘stary pieron, stary grzmot: o mężczyźnie’: *Ty starý piarún* [K 1931 Mościszki];
5. *Pij, ješ i praũdu rež* ‘pij, jedz i prawdę rzeknij, żyć zwyczajnym życiem, żyć swoim życiem, tak jak jest’: *Jak havarýcca pij, ješ i praũdu rež* [K 1931 Mościszki];
6. *Na pálcach paličýć* ‘bardzo mało czegoś lub kogoś: Można na pálcach paličýć ich [sąsiadów we wsi] [K 1943 Świrany];
7. *Nahavarýć bóčku aryštántaũ* ‘naopowiadać za dużo’ *Havórać tak: «nahavarýũ bóčku aryštántaũ»* [K 1939 Słoboda];
8. *Liubóũ z piéršaha vzhliáda* ‘miłość od pierwszego wejrzenia’ *Z Litvínám, to bylá liubóũ z piéršaha vzhliáda* [K 1922 Andrejewa].

4. Podsumowanie

Zdecydowana większość omówionych cech gwarowych obszaru rejonu wileńskiego jest wspólna z językiem literackim, co wynika z historii kształtowania się współczesnego języka białoruskiego. W XIX i XX wieku formował się on w oparciu o gwary z różnych regionów, ale w pewnym okresie bardzo ważną rolę odegrały narzecza pogranicza białorusko-litewskiego, skąd pochodzili różni pisarze i działacze, a Wilno odgrywało bardzo ważną rolę jako miejsce spotkań białoruskiej inteligencji oraz druku książek i prasy. To tam wyszły m.in. *Bielaruski pravapis* (1918) oraz *Bielaruskaja hramatyka dlia škol* (1918) Bronisława Taraszkiewicza, który sam pochodził z Wileńszczyzny. To właśnie B. Taraszkiewicz opracował zasady ortograficzne, gramatyczne oraz syntaktyczne języka białoruskiego [Barszczewska, Jankowiak 2012, 213].

Wraz z rejonem sołecznickim gwary białoruskie rejonu wileńskiego nie tylko stanowią zwarty obszar ich występowania, ale również charakteryzuje je prawie identyczna struktura mowy i bardzo podobne słownictwo. Pewne różnice zauważalne są w porównaniu z gwarami białoruskimi rejonu orańskiego, gdzie występują cechy typowe dla grupy grodzieńsko-baranowickiej dialektu południowo-zachodniego. W rejonie orańskim są też wsie prawosławne i mieszane katolicko-prawosławne, co nie pozostało bez wpływu na mowę mieszkańców, w tym ich zasób leksykalny (np. słownictwo z zakresy sfery sacrum) [por. Jankowiak 2018b]. Charakteryzowane gwary natomiast zdecydowanie odróżniają się od narzeczy rejonu ignalińskiego i święciańskiego, będących przedłużeniem dialektu północno-wschodniego języka białoruskiego [por. Jankowiak 2016a].

Spośród cech typowych dla białoruskiego języka literackiego i większości gwar białoruskich można wymienić m.in. dźwięczne, frykatywne [h], niezgłoskotwórcze [ŭ], dziekanie czy ciekanie. Do cech charakterystycznych dla dialektu południowo-zachodniego i gwar środkowobiałoruskich należą m.in. akanie niedysymilatywne czy końcówka *-och* w miejscowniku lm. rzeczowników r.m. Z kolei z cech typowych dla gwar środkowobiałoruskich możemy wyliczyć m.in. postać 3 os. lp. czasowników II koniugacji (*chódzia, róbia*) oraz formy mianownika rzeczowników określających istoty młode (*ptuśanió*). Z cech charakterystycznych dla grupy grodzieńsko-baranowickiej zanotowałem akanie niepełne oraz protetyczne [h], dla strefy północno-zachodniej wybuchowe [g] czy imiesłowy uprzednie na *-všy* a dla strefy zachodniej m.in. realizację połączenia spółgłosek [čn].

O ile gwary białoruskie w rejonie orańskim (z punktu widzenia Litwy) mają charakter wyspowy (kilka wsi przygranicznych), a w rejonach ignalińskim i święciańskim znajdują się w zaniku, to obszar rejonu wileńskiego jest terytorium zwanego ich występowania. „Mową prostą” posługują się wszyst-

kie pokolenia, co daje dobre perspektywy zachowania ich w najbliższej przyszłości. Należy też podkreślić bardzo dobry stopień zachowania struktury analizowanych gwar. Analizowane gwary przede wszystkim wchodzą w kontakt z miejscową polszczyzną, w mniejszym stopniu z językiem litewskim.

Spis miejscowości przywołanych w artykule

Andrejewa, Chrestówka, Halina (Galiniai), Ławaryszki (Lavoriškės), Mickuny (Mickūnai), Mościszki (Mostiškės), Pietruliszki (Petruškiškės), Słoboda (Slabada), Świrany (Svironys).

Słowniki i atlasy

LKZ — *Lietuvių kalbos žodynas*, <http://www.lkz.lt/>.

LKŽD — *Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė*, <https://etimologija.balticnexus.lt/>.

SEJL — SMO CZYŃSKI, W., 2007. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Uniwersytet Wileński.

SEJP — BORYŚ, W., 2005. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

ЛГ — АВАНЕСАЎ, Р. І., АТРАХОВІЧ (КРАПІВА), К. К., МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.), 1969. *Лінгвістычная геаграфія і групоўка беларускіх гаворак*. Мінск: Навука і тэхніка.

ДАБМ — АВАНЕСАЎ, Р. І., МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.), 1963. *Дыялекталагічны атлас беларускай мовы*. Мінск: Выдавецтва Акадэміі навук БССР.

СБ — ЛАУЧЮТЕ, Ю. А., 1982. *Словарь балтизмов в славянских языках*. Ленинград: Наука.

СПЗБ 1979–1986 — МАЦКЕВІЧ, Ю. Ф. (рэд.), *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*. Мінск: Навука і тэхніка.

ЭСБМ — МАРТЫНАЎ, В. У., ЦЫХУН, Г. А., АНТРОПАЎ, М. П. (рэд.), *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, Т. 1 – , Мінск 1978 – .

Literatura

BARSZCZEWSKA, N., JANKOWIAK, M., 2012. *Dialektologia białoruska*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN / SOW.

CZEKMONAS, W., KONICKAJA, J., KRUPOWIES, M., 1998. Między Niemen-
czynem i Mołatami (Z badań nad polszczyzną ludową na Wileńszczyźnie), *Język Polski*, LXXVIII. 382–388.

GEBEN, K., 2010. Sytuacja językowa Polaków wileńskich, *Poradnik Językowy*, z. 2. 70–83.

GREK-PABISOWA, I., 1999. Polszczyzna „wileńska” okresu międzywojennego a dzisiejsze gwary północnokresowe, *Acta Baltico-Slavica*, 24. 107–115.

JANKOWIAK, M., 2009. *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie kraślawskim. Studium socjolingwistyczne*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN / SOW.

JANKOWIAK, M., 2016a. Współczesne gwary białoruskie na wschodniej Litwie (rejon ignaliński i święciański), *Slavistica Vilnensis*, 61. 81–105. <https://doi.org/10.15388/SlavViln.2016.61.10645>.

JANKOWIAK, M., 2016b. Gwary białoruskie na Litwie jako przykład białorusko-polskich kontaktów językowych. In КУРЦОВА, В. М., ШИГІРОВА, Н. А., JANKOWIAK, M., OSTRÓWKA, M., *Беларуска-польскія культурна-моўныя ўзаемадачынненні. Ад гісторыі да сучаснасці*. Мінск: Інстытут мовазнаўства НАНБ / Instytut Slawistyki PAN, 112–122.

JANKOWIAK, M., 2018a. Polonizmy leksykalne w gwarach białoruskich na Litwie (rejon orański), *LingVaria*, rok XIII (2018), 1(25). 143–160. <https://doi.org/10.12797/LV.13.2017.25.11>.

JANKOWIAK, M., 2018b. Współczesne gwary białoruskie na południowej Litwie (rejon orański), *Acta Albaruthenica*, 18. 201–211.

JANKOWIAK, M., 2020. Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon sołecznicki), *Slavistica Vilnensis*, 65(2). 83–97. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65\(2\).49](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65(2).49).

JANKOWIAK, M., 2021. *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Praha: Slovanský ústav AV ČR [w druku].

NITCH, K., 1925. Język polski na Wileńszczyźnie, *Przegląd Powszechny*, № 23. 25–32.

PLYGAVKA, L., 2014. Baltarusių kalbos dialektai. In MIKULĖNIENĖ, D., MEILŪNAITĖ, V. (ed.), *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistikos ir sociolingvistikos tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 228–237.

RUTKOVSKA, K. *Stan współczesny gwar polskich na Litwie*, <http://www.lenkutar-mes.flf.vu.lt> [dostęp: 05.05.2021].

SMUŁKOWA, E., 2002a. Sytuacja językowa w Ejszyszkach i okolicy (Wyniki badań sondażowych prowadzonych na Litwie w 1997 roku). In SMUŁKOWA, E., *Białoruś i pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 402–413.

SMUŁKOWA, E., 2016. *Moje pogranicza w historii, języku i wspomnieniach*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.

TURSKA, H., 1982. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie. In *Studia nad polszczyzną kresową*, 1, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk-Łódź, 19–121.

АСТРЭЙКА, В., 1998. Паўночна-заходняя занальная лексіка іншамоўнага паходжання, *Беларуская лінгвістыка*, вып. 48. 51–55.

АСТРЭЙКА, В., 2010. Славяна-балцкае лексічнае ўзаемадзеянне ў гаворках паўночна-заходняй дыялектнай зоны беларускай мовы, *Беларуская лінгвістыка*, вып. 65. 11–19.

ГРИНАВЕЦКЕНЕ, Е., 1972. Некоторые явления контактирования литовских и славянских говоров (на материале языковых контактов в Юго-Восточной Литве. In ТОПОРОВ, В. (отв. ред.), *Балто-славянский сборник*. Москва, 50–57.

КАРСКИЙ, Е., 1962. Отчёт о поездке в Белоруссию в течение летних месяцев 1903 года. In КАРСКИЙ, Е. Ф., *Труды по белорусскому и другим славянским языкам*. Москва: Издательство Академии наук СССР, 412–434.

КЛИМЧУК, Ф. Д., 1981. К истории распространения белорусских говоров в юго-восточной Литве. In *Балто-славянские исследования 1980*. Москва: Наука, 214–221.

КОНИЦКАЯ, Е. М., 1997. Польский идиолект польско-литовского пограничья (из Суженской апилинки Вильнюсского р-на), *Slavistica Vilnensis (Kalbotyra 46 (2))*, 84–103.

КРЫВІЦКІ, А. А., 2003. *Дыялекталогія беларускай мовы*. Мінск: Вышэйшая школа.

ПЛЫГАЎКА, Л., 2009. *Беларуская мова ў Літве: сацыякультурны і лінгвістычны аспекты*. Вільня: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

ПЛЫГАЎКА, Л., 2015. *Беларуская мова ў полікультурным рэгіёне (паўднёва-ўсходняя тэрыторыя Літоўскай Рэспублікі)*. Мінск: Літоўскі ўніверсітэт эдукалогіі.

САВІЧ, М., 1994. Беларускія гаворкі Віленшчыны: гісторыя і сучаснасць, *Спадчына*, 6. 105–109.

САВІЧ, М., 1992. Так мы жылі (Medininkų apylinkės baltarusių tarmių tekstai), *Kalbotyra*, 43 (2). 45–67.

САВІЧ, М., 1997. Утварэнне, межы распаўсюджвання і асноўныя характарыстыкі беларускіх гаворак Літвы, *Весці Міжнароднай Акадэміі вывучэння нацыянальных меншасцей*, № 2. 28–31.

САВИЧ, Н., 1990. О языковой ситуации в одном из ареалов юго-восточной части Вильнюсского района, *Kalbotyra*, 41(2). 41–47.

САВИЧ, Н., 1991. Тексты белорусских говоров Юго-Восточной Литвы, *Kalbotyra*, 42 (2). 119–123.

САВИЧ, Н., 1998. Социолгвистическая ситуация и микропонимия на территории Шальчининского сельсовета, *Kalbotyra*, 39 (2). 86–91.

ЧЕКМАН, В., 1972. К проблеме литовско-белорусских лексических связей, *Baltistica*, VIII(2). 147–156.

ЧЭКМАН, В., 1998. Над этнічнай і моўнай мапай Паўднёва-Усходняй Літвы. In ВІТУШКА, С., МІНКІН, А. (ред.), *Беларусы Балтыі: учора, сёння, заўтра*. Сш. 1, Вільня, 17–24.

ЭРКЕР, А., 2015. *Структурные черты смешанных белорусских говоров на балто-славянском пограничье*. Leipzig: Biblion Media.

Bibliography (Transliteration)

ASTREJKA, V., 1998. Паўночна-закходняя зана́льная лексика inshamoўnaga pakhodhannja, *Belaruskaja lingvistyka*, вып. 48. 51–55.

ASTREJKA, V., 2010. Slavjana-balckaje leksichnaje ŭzajemadzejannje ŭ gavorkakh paŭnochna-zakhodnjaj dyjalektnaj zony belaruskaj movy, *Belaruskaja lingvistyka*, вып. 65. 11–19.

BARSCZEWSKA, N., JANKOWIAK, M., 2012. *Dialektologia białoruska*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN / SOW.

ЧЕКМАН, В., 1972. К проблеме литовско-белорусских лексических связей, *Baltistica*, VIII(2). 147–156.

ЧЕКМАН, В., 1998. Над этнічнай і моўнай мапай Паўднёва-Усходняй Літвы. In ВІТУШКА, С., МІНКІН, А. (ред.), *Беларусы Балтыі: учора, сёння, заўтра*. Сшытак 1, Вільня, 17–24.

CZEKMONAS, W., KONICKAJA, J., KRUPOWIES, M., 1998. Między Niemenczynem i Mołatami (Z badań nad polszczyzną ludową na Wileńszczyźnie), *Język Polski*, LXXVIII. 382–388.

ERKER, A., 2015. *Strukturnyje cherty smeshannyh belorusskih govorov na balto-slavjanskom pograničje*. Leipzig: Biblion Media.

GEBEN, K., 2010. Sytuacja językowa Polaków wileńskich, *Poradnik Językowy*, z. 2. 70–83.

GREK-PABISOWA, I., 1999. Polszczyzna „wileńska” okresu międzywojennego a dzisiejsze gwary północnokresowe, *Acta Baltico-Slavica*, 24. 107–115.

GRINAWECKENE, E., 1972. Nekotorye javlenija kontaktirovanija litovskih i slavjanskih govorov (na materiale jazykovykh kontaktov v Jugo-Vostochnoj Litve). In TOPOROV, V. (otv. red.), *Balto-slavjanskij sbornik*. Moskva, 50–57.

JANKOWIAK, M., 2009. *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie krasławskim. Studium socjolingwistyczne*. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN / SOW.

JANKOWIAK, M., 2016a. Współczesne gwary białoruskie na wschodniej Litwie (rejon ignaliński i święciański), *Slavistica Vilnensis*, 61. 81–105. <https://doi.org/10.15388/SlavViln.2016.61.10645>.

JANKOWIAK, M., 2016b. Gwary białoruskie na Litwie jako przykład białorusko-polskich kontaktów językowych. In KURCOVA, V. M., SNIGIROVA, N. A., JANKOWIAK, M., OSTRÓWKA, M., *Belarуска-polskija kulturna-moŭnyja ŭzajemadachynenni. Ad gistoryi da suchasnasci*. Minsk: Instytut movaznaŭstva NANB / Instytut Slawistyki PAN, 112–122.

JANKOWIAK, M., 2016c. Strefy dialektalne języka białoruskiego jako przykład językowych kontaktów z sąsiednimi narodami, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 51. 139–166.

JANKOWIAK, M., 2018a. Polonizmy leksykalne w gwarach białoruskich na Litwie (rejon orański), *LingVaria*, rok XIII (2018), 1(25). 143–160. <https://doi.org/10.12797/LV.13.2017.25.11>.

JANKOWIAK, M., 2018b. Współczesne gwary białoruskie na południowej Litwie (rejon orański), *Acta Albaruthenica*, 18. 201–2011.

JANKOWIAK, M., 2020. Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon solecznicki), *Slavistica Vilnensis*, 65(2). 83–97. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65\(2\).49](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2020.65(2).49).

JANKOWIAK, M., 2021. *Leksyka gwar białoruskich na Litwie. Dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Praha: Slovanský ústav AV ČR [w druku].

KARSKIJ, E. F., 1962. Otchiot o pojezdke v Belorussiju v techenije letnih mesjacev 1903 goda. In KARSKIJ, E. F., *Trudy po belorusskomu i drugim slavjanskim jazykam*. Moskva: Izdatelstvo Akademii nauk CCCR, 412–434.

KLIMCHUK, F. D., 1981. K istorii rasprostranienija belorusskih govorov v jugo-vostochnoj Litve. In *Balto-slavjanskije issledovanija 1980*, Moskva: Nauka, 214–22.

KONICKAJA, J. M., 1997. Pol'skij idiolekt pol'sko-litovskogo pograničja (iz Suzhenskoj apilinki Vil'njuskogo r-na), *Slavistica Vilnensis (Kalbotyra 46 (2))*. 84–103.

KRYVICKI, A. A., 2003. *Dyjalektalogija belaruskaj movy*. Minsk: Vyshejšhaja shkola.

NITCH, K., 1925. Język polski na Wileńszczyźnie, *Przegląd Powszechny*, № 23. 25–32.

PLYGAŪKA, L., 2009. *Belaruskaja mova ŭ Litve: sacyjakulturny i lingvistychny aspekty*. Vilnia: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

PLYGAŪKA, L., 2015. *Belaruskaja mova ŭ polikulturnym regijone (paŭdnjovaja ūshodnjaja terytorija Litoŭskaj Respubliki)*. Minsk: Litoŭski ūniversitet edukalogii.

PLYGAVKA, L., 2014. Baltarusių kalbos dialektai. In MIKULĖNIENĖ, D., MEILŪ-NAITĖ, V. (ed.), *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas. Žemėlapiai ir jų komentarai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 228–237.

RUTKOVSKA, K. *Stan współczesny gwar polskich na Litwie*, <http://www.lenkutarmes.ff.vu.lt> [dostęp: 05.05.2021].

SAVICH, M., 1994. Belaruskija gavorki Vilenshchyny: gistoryja i suchasnaszej, *Spadchyna*, 6. 105–109.

SAVICH, M., 1992. Tak my zhyli (Medininkų apylinkės baltarusių tarmių tekstai), *Kalbotyra*, 43(2). 45–67.

SAVICH, M., 1997. Utvarenne, mezhy raspaŭsjudzvannja i asnoŭnyja haraktarystyki belaruskich gavorak Litvy, *Věsci Mizhnarodnaj Akademii vyvuchennja nacyjanalnih menšascej*, № 2. 28–31.

SAVICH, M., 1990. O jazykovoj situaciji v odnom iz arealov jugo-vostochnoj chasti Vilnjusskogo rajona, *Kalbotyra*, 41(2). 41–47.

SAVICH, N., 1991. Teksty belorusskich govorov Jugo-Vostochnoj Litvy, *Kalbotyra*, 42(2). 119–123.

SAVICH, M., 1998. Sociolingvisticheskaja situacija i mikrotoponimija na territorii Šalčininkskogo selsoveta, *Kalbotyra*, 39(2). 86–91.

SMUŁKOWA, E., 2002. Sytuacja językowa w Ejszyszkach i okolicy (Wyniki badań sondażowych prowadzonych na Litwie w 1997 roku). In SMUŁKOWA, E., *Białoruś i pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 402–413.

SMUŁKOWA, E., 2016. *Moje pogranicza w historii, języku i wspomnieniach*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN.

TURSKA, H., 1982. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie. In *Studia nad polszczyzną kresową*, 1. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 19–121.

Miroslaw Jankowiak, doktor nauk humanistycznych, pracownik naukowy Instytutu Słowiańskiego Akademii Nauk Republiki Czeskiej.

Miroslaw Jankowiak, Ph.D. in Humanities, researcher in the Institute of Slavonic Studies, Czech Academy of Sciences.

Miroslaw Jankowiak, humanitarinių mokslų daktaras, Čekijos Respublikos Mokslų akademijos Slavistikos instituto mokslo darbuotojas.